Emro Science and Education
International open-access scientific journal
Journal homepage: https://journal.emro.uz

OPEN ACCESS

CONFERENCE PAPER OPEN ACCESS

Vol. 1 No. 2 (2024) · “Raqamli iqtisodiyot sharoitida moliyaning dolzarb muammolari, yechimlari va istiq... DOI: 10.5281/zenodo.24317233

Foydalanilgan adabiyotlar

1.Maxmudov E.X., Isoqov M.YU. Biznes - rejalashtirish. O’quv qo’llanma. – T.: O’zbekiston yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg’armasi

2.Isakov M.YU. «Biznes-rejalashtirish» fani bo’yicha ta’lim texnologiyasi / «Iqtisodiy ta’limda o’qitish texnologiyasi» seriyasidan. -T

3.Isakov M.YU. «Biznes-rejalashtirish» fani bo’yicha o’quvuslubiy majmua

4. https://e-library.namdu.uz/

5.**Biznesni rejalashtirish — Biznes reja - Profes.uz**

O‘ZBEKISTONDA QISHLOQ XO‘JALIGINI RIVOJLANTIRISHDA AGROKLASTER FAOLIYATINI O‘ZIGA XOS JIHATLARI

O.X.Maxmudov
TDIU Andijon fakulteti
“Ijtimoiy-gumanitar fanlari kafedrasi” proofessori i.f.d
I.Xolmirzayev
Andijon mashinasozlik instituti tadqiqotchisi
X. Sarimsaqov
TDIU Andijon fakulteti BIA 60/23 talabasi

Respublikamiz iqtisodiyoti rivojlanishida qishloq xo‘jaligi bugungi kunda tarkibiy jihatdan o‘zgarib bormoqda. Qishloq xo‘jalik tarmoqlarini rivojlanishi ishlab chiqarish va unga xizmat ko‘rsatuvchi sohalarining bir-biri bilan o‘zaro ta’siri orqali sodir bo‘ladi**. Bunday ta’sir uzviy bog‘langan t**exnologik jarayonlarga xosdir. Insoniyat tarixi va taraqqiyoti bo‘lgan qishloq xo‘jaligi hozirgi kunda ham alohida ahamiyatga ega. Iqtisodiy sohada ham, jamiyatning boshqa sohalarida qishloq xo‘jaligi ijtimoiy rivojlanishning eng muhim sohalaridan biri bo‘lib kelayotganligini ko‘rishimiz mumkin.

Ayni paytda, Respublikamizdagi tarkibiy qismi hisoblangan qishloq xo‘jaligini barqaror rivojlanishini ta’minlash, iqtisodiyotni modernizatsiyalash jarayonida qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarish sohalari integratsiyasini rivojlantirishni talab etmoqda.

Shu jumladan, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 23 oktyabrdagi «O‘zbekiston Respublikasi qishloq xo‘jaligini rivojlantirishning 2020 — 2030 yillarga mo‘ljallangan strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida»gi PF-5853-son Farmoni ijrosini ta’minlash maqsadida: kadrlar salohiyatini oshirish bo‘yicha

Published: 28.03.2024

Cite this article: O.X.Maxmudov, I.Xolmirzayev, X. Sarimsaqov (2024). O‘zbekistonda qishloq xo‘jaligini rivojlantirishda agroklaster faoliyatini o‘ziga xos jihatlari. Emro Science and Education, 1(2). https://doi.org/10.5281/zenodo.24317233

© 2024 The Author(s). Published by Emro Science and Education. This is an open access article.

kasbiy rivojlanish dasturlarini ishlab chiqish nazarda tutilgan bo‘lib bunda agrosanoat majmuiga tegishli barcha vazirlik va idoralar axborot tizimlarining Yagona dastur bilan integratsiyasini ta’minlashni keltirib o‘tilgan[21].

Qishloq xo‘jaligi tarmoqlarini rivojlantirish maqsadida ekinlarni joylashtirish va qishloq xo‘jaligi mahsulotlari ishlab chiqarishni nazorat qilish tizimidan boshlab fermer va dehqon xo‘jaliklari mahsulotlarini qayta ishlab chiqish, ularni iste’molchilarga yetkazib berish xizmatlari soxalarini rivojlantirish qishloq xo‘jaligi korxonalari integratsiyasini asosiy jarayoni hisoblanadi.

O‘zbekistonda davlat qishloq xo‘jaligi korxonalari faoliyatini tartibga solish va balanslashtirish bo‘yicha mustahkam huquqiy-me’yoriy mexanizmlarni tashkil etdi. Bunga O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, "fuqarolik kodeksi", "yer kodeksi", "soliq kodeksi"," fermer xo‘jaligi to‘g‘risida"," dehqon xo‘jaligi to‘g‘risida"," tadbirkorlik faoliyati mustaqilligini kafolatlash to‘g‘risida", va boshqalar kirishi mumkin. O‘zbekiston Respublikasining "fermer xo‘jaligi to‘g‘risida" gi Qonuni 1998 yil 30 aprelda qabul qilingan. Bu Qonunga 10 marta o‘zgartirishlar kiritilgan (2001, 2004, 2006, 2007, 2008, 2009, 2011, 2012, 2013 va 2015yy).

Ayni paytda O‘zbekiston qishloq xo‘jaligida qishloq xo‘jaligi hamkorligi sohasida huquqiy-me’yoriy baza shakllantirildi. Jumladan, "hamkorlik to‘g‘risida" gi, "qishloq xo‘jaligi kooperativlari (shirkatlari) to‘g‘risida" gi va boshqa qonunlarni o‘z ichiga oladi.

Qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini ishlab chiqarish va qayta ishlash, avvalo, shu tarmoq ichidagi raqobatga mahalliy va jahon bozorlarida bardosh beradigan klasterlarni shakllanishi amalga oshirildi. Shuning uchun iqtisodiyotni innovasion taraqqiy ettirishda, ayniqsa, iqtisodiy rivojlanishning an’anaviy usullari yetarli darajada foyda bera olmayotgan hozirgi davrda, klaster nazariyasini amaliyotga tatbiq etish eng maqbul yo‘l hisoblanmoqda. Qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishi va unga xizmat ko‘rsatuvchi agrosanoat majmuasi sohalari o‘rtasida xo‘jalik aloqalarining tobora rivojlanib va mustahkamlanib borishi ta’sirida tarmoqlararo integratsiyalashuv jarayonlari kuchayib bormoqda. Rivojlangan mamlakatlarda iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish usullaridan biri sifatida klaster usulidan keng foydalanadi. Klaster strategiyasi Yevropa Ittifoqi tomonidan keng targ‘ib qilinadi.

[21] Мирзиёев Ш.М. Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПҚ-4575.28.01.2020 ҚАРОРИ. ПҚ-4575.28.01.2020 Ўзбекистон Республтикасинин қишлоқ хўжалигини ривожлантиришнинг 2020-2030 йилларга мўлжалланган стратегияси

Yevrokomissiya ittifoq hududida klaster rivojlanishini yanada qo‘llab-quvvatlamoqda.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 14 dekabrdagi “To‘qimachilik va tikuv-trikotaj sanoatini jadal rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi farmoni bilan paxta-to‘qimachilik klasterlarini o‘rta muddatli istiqbolda rivojlantirish konsepsiyasi ishlab chiqilgan[22]. 2018 yil 25 yanvarda esa Vazirlar Mahkamasining “Paxta-to‘qimachilik ishlab chiqarishini tashkil etishning zamonaviy shakllarini joriy etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori qabul qilindi[23]. Mazkur qarorga muvofiq respublika hududlarida 16 ta paxta-to‘qimachilik klasteri tashkil qilinib, ularga fermer xo‘jaliklarining qariyb 159 ming gektardan ortiq ekin maydoni biriktirildi. Bunda:

1. Davlat xo‘jaliklari, jamoa xo‘jaliklari va boshqa korxonalar birgalikda hamkorlikni amalga oshirish uchun ixtiyoriy ravishda birlashadilar.

2. Xo‘jaliklarning ishlab chiqarish tuzilmasi va iqtisodiyotini hisobga olgan holda tashkiliy shakllar, yo‘nalishlar va ishlar ketma-ketligini tanlashga ilmiy yondashuv amalga oshiriladi.

3. O‘zaro xo‘jalik birlashmalari tarkibiga kiruvchi barcha korxona va tashkilotlarning iqtisodiy mustaqilligi to‘la saqlanib qoladi.

4. Asosiy shartlardan biri ishlab chiqarish samaradorligini oshirishni rivojlantirishda ham, umuman assosiatsiya hamda har bir korxonaning barcha ishtirokchilarning moddiy manfaatidir.

5. Katta hajmda mahsulot ishlab chiqarish va sotishni ko‘paytirish, ularning sifatini yaxshilash, mehnat unumdorligini oshirish va ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish.

6. Birlashmalar va korxonalar faoliyatini boshqarish demokratik markazlashuv tamoyillariga asoslanadi.[24]

[22] Ш.Мирзиёев. Тўқимачилик ва тикув-трикотаж саноатини жадал ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида ПФ 5285 сонли фармони 14.12.2017 й.

[23] Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 744-сон 19.09.2018й. Қарори пахта-тўқимачилик ишлаб чиқаришларини янада ривожлантиришга доир қўшимча чора- тадбирлари тўғрисида

[24] Тошматов, Р. Х. Фермер хўжаликлари кооперацияси ва бозор инфратузилмалари ривожланишини бошқариш. Номзодлик диссертаияси, Ташкент.2009й

Klaster strategiyasi jozibadorligi, yo‘nalishlarning turli-tumanligi bois innovasion klasterlarni davlatning o‘zi shakllatirishini taqozo etmoqda. Shu bilan birga ayni paytda qishloq xo‘jaligi korxonalarining integratsiyalushuvi bilan bog‘liqdir.

«Integratsiya» atamasi Farbiy Yevropa mamlakatlari davlatlararo institutlarni yarata boshlaganida, shuningdek iqtisodiy siyosatni koordinatsiyalash va savdo erkinligini ta’minlash maqsadida iqtisodiy birlashmalarni tuzish vaqtida xalqaro munosabatlarda ishlatila boshlandi. Shu nuqtai nazardan kelib chiqib, qishloq xo‘jaligi taromoqlarini integratsiyallashuvi ularning iqtisodiy jihatdan rivojlanishi uchun zamin yaratadi. Ayni paytda agroklasterlarni rivojlanishi uchun integratsiyallashuvida ularning o‘ziga xos xususiyatlarini inobatga olish zarur deb xisoblaymiz. .

Bulardan biri, bu hududning joylashuvi , shu hududda resurslar bilan ta’minlanganlik darajasi hisobga olinib, klasterlarni rivojlanishiga keng imkon yaratiladi. Shu hududda agroklasterlarni rivojlanishiga ta’sir etuvchi omillardan logistika, tashkiliy boshqaruv, innovasion va texnologik omillarni qamrab olish darajsi kiradi. Bu turli tashkilotlarning qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishning texnologik jarayonlarini (xarajatlarni taqsimlash, soliqni optimallashtirish, innovatsiyalar) boshqarishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini yaratilishini talab etadi.

Qishloq hududlarini ijtimoiy rivojlantirishi uchun imkon yaratiladi. Klasterlarni rivojlanishi bilan hududning mehnatga layoqatli mehnat resurslari ish bilan ta’minlanadi. Shu bilan birga hududning ijtimoiy infratuzilmasini rivojlanishini o‘z ichiga oladi.

Klasterlarni yaratishda tizimliylikka asoslangan . Klaster tuzilmasida turli xo‘jalik sub’yektlarining o‘zaro bog‘ligi bilan har bir xo‘jalik sub’yekti tashkiliy –iqtisodiy faoliyatini o‘zi boshqaradi. Kichik va o‘rta agrobiznesning saqlanib qolishi va rivojlanishining barqarorligi, iqtisodiy faoliyatini rivojlantirish maqsadida kafolatlar asosida kredit olish imkoniyati yaratiladi.

Korxonalarning zanjirli bog‘liqligi asosida infratuzilma ob’yektlaridan samarali foydalanish imkoniyatini paydo bo‘ladi. Korxonalarga investisiyalarni jalb etishda investisiya dasturlari va loyihalarda erkin ishtirok etish imkoni yaratiladi.

Ushbu omillardan kelib chiqib, agroklasterlani rivojlanishi natijasida erishiladigan natijalarga V. A Kundius quyidagicha fikr bildiradi”.... agrosanoat majmuasidagi klasterlar hududlar iqtisodiyotini diversifikatsiya qilish va hududlarning ijtimoiy

muammolarini hal etish orqali biznes bilan o‘zaro hamkorlik qilish, vertikal tashkil etilgan biznes guruhlariga qaramlikni kamaytirish uchun qulay vositadir.”[25]

O‘zbekiston Respublikasi qonunchiligiga ko‘ra, tadbirkorlik yuridik shaxs yoki to‘g‘ridan – to‘g‘ri jismoniy shaxs (yakka tartibdagi tadbirokor) tomonidan qonun hujjatlarida belgilangan tartibda ro‘yxatdan o‘tkazilgandan keyin amalga oshiriladi. Shunga asoslangan holda klasterlar tarkibidagi xo‘jalik sub’yektlari biznesda erkin faoliyat yuritish tizimliyligi yaratildi.

Qishloq xo‘jaligi klasterining iqtisodiy o‘zagi odatda ishlab chiqarish faoliyati jarayonida o‘zining istiqbolliligini, mintaqa uchun ahamiyatini va raqobatbardoshligi oshishini isbotlagan yirik sanoat korxonasidan iborat bo‘ladi. Yadro atrofida o‘rta va kichik korxonalar, yetkazib beruvchilar va infratuzilma jamlangan bo‘linmalardan tashkil topadi[26].

Bizning fikrimizcha, yuqoridagi fikrlardan kelib chiqib, qishloq xo‘jaligi korxonalari integratsiyasi,ya’ni qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini yetishtirish va uni qayta ishlash soxa yo‘nalishlari bo‘yicha tizimlashishi natijasida agroklasterlarni o‘ziga xos xususiyatlaridan biri bu sinergetik samaraga erishish hisoblanadi. Ayni paytda qishloq xo‘jaligi va qayta ishlash sanoatining mutanosib rivojlanishini, mahsulotlarni saqlash va ularni sotishni iqtisodiy jihatdan rag‘batlantiruvchi harakatlantiruvchi kuchga aylantiradi. Natijada nafaqat ishlab chiqarish hajmini oshirish va mahsulot sifatini yaxshilash, balki xomashyodan oqilona foydalanish, uni chuqur qayta ishlashni ta’minlash va oziq-ovqat tovarlari turini kengaytirish uchun ham shart-sharoitlar yaratiladi. Bularning barchasi qishloq xo‘jaligi integratsiyasini samarali rivojlanishi natijasida amalga oshadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Глотко А. Модель агропромышленного кластера региона // АПК: экономика, управление. 2013. №.
2. Тошматов, Р. Х. Фермер хўжаликлари кооперацияси ва бозор инфратузилмалари ривожланишини бошқариш. Номзодлик диссертаияси, Ташкент.2009й
3. Кундиус В. А. Формирование кластеров на селе базис инновационного развития агропромышленного производства // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий. 2012. № 2. С. 56–60

[25] Кундиус В. А. Формирование кластеров на селе базис инновационного развития агропромышленного производства // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий. 2012. № 2. С. 56–60.

[26] Глотко А. Модель агропромышленного кластерарегиона // АПК: экономика, управление. 2013.